

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА В СВІТЛІ АНДРАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті визначено співвідношення концепції післядипломної освіти і концепції андрагогіки як науки про освіту дорослих. Обґрунтовано головні відмінності між теоретичними конструктами андрагогіки і педагогіки в системі освіти; визначено андрагогічний зміст головних функцій післядипломної освіти в Україні. Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні основних засад компетентнісного підходу до післядипломної освіти в Україні.

Ключові слова: андрагогіка, освіта дорослих, післядипломна освіта.

Постановка проблеми. В умовах розробки та реалізації в Україні концепції "освіти впродовж життя" набуває особливого значення система післядипломної освіти як окрема соціальна інституція. Необхідність отримання післядипломної (в тому числі й другої вищої) освіти, як правило, мотивується динамічними змінами професійної діяльності фахівця, або ж зміною виду професійної діяльності і, як наслідок, потребою в набутті нових професійних знань.

Система післядипломної освіти в Україні побудована досить добре, проте це стосується переважно післядипломної педагогічної, медичної, технічної освіти. Інші галузі професійної діяльності, займаючи на ринку праці свою нішу, мають недостатньо розгалужену мережу установ і навчальних закладів, які здійснюють післядипломну підготовку фахівців. Тому їхню функцію взяли на себе університети як заклади, які мають можливість мобільно реагувати на потреби й кон'юнктуру ринку праці, наділені достатнім науково-технічним і методичним ресурсом для післядипломної підготовки (докваліфікації, перекваліфікації) фахівців.

Розвиток післядипломної освіти як компонента освіти впродовж життя розглядають у своїх працях В. Буренко [1], А. Кузьмінський [2], Н. Протасова [3], Р. Салімов, О. Савінов [4], Л. Сігаєва [5] та ін. Андрагогічні засади функціонування системи освіти в Україні та за кордоном розробляють С. Вершловський [6], С. Змєєв [7], Ю. Кулюткін [8], Л. Турос [9], С. Хаул [10] та ін.

Проте поза увагою науковців часто залишаються теоретичні засади післядипломної освіти у світлі провідних науково-педагогічних підходів, як-от компетентнісного, діяльнісного, андрагогічного. На нашу думку, саме андрагогічний підхід, представляючи методологію освіти дорослих, дає можливість реалізувати основні аналітико-синтетичні методи наукового пошуку в галузі освіти дорослих та виробити спеціальну методологію набуття знань, умінь і навичок у дорослому віці, залежно від освітніх потреб особистості.

Метою статті є визначення методологічного змісту андрагогічного підходу у вирішенні проблем розвитку післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Андрагогіка як науково-педагогічна теорія стала розвиватися у світі в середині XIX століття, а в 1926 р. з'явилася перша наукова праця у цій галузі "Про значення освіти дорослих" (*The Meaning of Adult Education*) Едварда Ліндемана [11: 5]. У 1970 році було опубліковано фундаментальну працю американського педагога і філософа Малкома Ноулса *Сучасна практика освіти дорослих. Андрагогіка проти педагогіки* (*The modern practice of adult education*), де автор відстоював принципи відмінності між традиційними педагогічними підходами до освіти підростаючого покоління та андрагогічними – до освіти дорослих людей [12]. Ґрунтовний аналіз специфіки мотивації, ставлення дорослих до освіти і результатів освітньої діяльності в дорослому середовищі дав можливість ученому виділити основні відмінності між андрагогікою і педагогікою на рівні знань, навчального процесу, ролі суб'єктів навчання, змісту освіти. Означені відмінності відображені нами у таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні відмінності між теоретичними конструктами андрагогіки і педагогіки в системі освіти

Основні рівні відмінностей	Андрагогіка	Педагогіка
На рівні знань.	Переважають практико-орієнтовані, життєво й професійно-важливі знання.	Переважають теоретичні, абстрактні знання, викладені у традиційних підручниках і посібниках.
На рівні реалізації отриманих знань.	Реалізація отриманих знань одразу після завершення освітнього процесу.	Реалізація отриманих знань, відтермінована на визначене / невизначене майбутнє.
На рівні мотивації до навчання.	Мотивація переважно на зміни в професійному / особистісному статусі.	Мотивація переважно на кількісні показники рівня знань (оцінки).
На рівні суб'єкта визначення змісту освіти.	Зміст освіти визначають рівноправні суб'єкти освітнього процесу – студенти / курсанти і викладачі.	Зміст освіти визначається вчителем та органами управління освітою.

На рівні особливостей ролі вчителя.	Викладач виступає мотиватором до отримання певної сукупності знань та рівноправним суб'єктом освітнього процесу.	Вчитель виступає джерелом навчальної інформації.
На рівні педагогічного спілкування (взаємодії).	Переважає горизонтальна педагогічна взаємодія.	Переважає вертикальна педагогічна взаємодія.
На рівні програми навчання.	Програми навчання характеризуються як гнучкі та мобільні.	Програми навчання жорстко регламентовані стандартами.
На рівні педагогічного авторитету і впливу суб'єктів навчального процесу.	Домінуючий вплив справляє власний (вітагенний) досвід суб'єктів освітнього процесу.	Домінуючий вплив справляє досвід педагога та носії навчальної інформації.

Провідними мотиваторами до навчання дорослих, як свідчать дослідження М. Акопової, Н. Ферсмана [13], М. Дудіної [14], Ю. Дрешер [15], В. Дресвянникова [16] та ін., є отримання більш високого рівня освіти, набуття нової професії, підвищення кваліфікації, зростання конкурентоспроможності на ринку праці, потреба у спілкуванні та нових враженнях, розвиток творчих та інтелектуальних здібностей, а також попередження старіння. Доросла людина як учень має низку специфічних характеристик, серед яких найважливішими є:

- наявний вітагенний досвід, що принципово відрізняється від досвіду учня школи;
- прагнення до незалежності в отриманні знань;
- орієнтація на вирішення проблем, в тому числі й когнітивного характеру;
- прагнення до швидкого використання отриманих нових знань, умінь та навичок;
- рівноправний статус у взаємодії з викладачем;
- навчання поряд із виконанням професійних і соціальних обов'язків;
- зниження інтелектуальних здібностей у старшому віці [16].

Основні завдання післядипломної освіти викладено у Проекті Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України [17]. Вони вміщують такі основні аспекти діяльності цього соціального інституту:

- поглиблення, розширення, оновлення знань, умінь, навичок та компетентностей фахівців відповідно до досягнень науково-технічного прогресу та вимог ринку;
- удосконалення професійної майстерності та розширення фахової компетенції;
- сприяння інноваційному розвитку особистості, її здатності адаптуватись до умов суспільства, що стрімко трансформується;
- стимулювання потреби у загальній та професійній самоосвіті;
- формування потреби особистості в інтелектуальному, культурному і духовному розвитку, орієнтації особи на збереження та примноження гуманістичних суспільних цінностей;
- сприяння формуванню громадянської позиції особи, здатності до життя в умовах сучасної цивілізації, демократичного розвитку суспільства.

Виходячи зі сформульованих функцій післядипломної освіти, ми спробували екстраполювати їх на теоретичне підґрунтя андрагогіки, як це представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Андрагогічний зміст основних функцій післядипломної освіти в Україні

<i>Функція післядипломної освіти</i>	<i>Андрагогічні засади реалізації означеної функції</i>
Поглиблення, розширення, оновлення знань, умінь, навичок та компетентностей фахівців відповідно до досягнень науково-технічного прогресу та вимог ринку.	Андрагогіка дає можливість переосмислити знанняву та особистісно орієнтовану парадигми освіти у площині освітніх потреб дорослої людини.
Удосконалення професійної майстерності та розширення фахової компетенції.	Має відбуватися з урахуванням специфіки процесу навчання для дорослих – на методологічному, теоретичному, технологічному рівні.
Сприяння інноваційному розвитку особистості, її здатності адаптуватись до умов суспільства, що стрімко трансформується.	Повинні враховуватися здатності дорослої людини до адаптації у новому / зміненому професійному чи соціальному середовищі.
Стимулювання потреби у загальній та професійній самоосвіті.	Доросла людина перебуває в стані постійного оновлення своїх знань, переважно на позаінституційному та оказіональному рівні. Андрагогіка як теоретичний підхід дає можливість розробки концепції стимулювання означених потреб на інституційному рівні.
Сприяння формуванню громадянської позиції особи, здатності до життя в умовах сучасної цивілізації, демократичного розвитку суспільства.	Андрагогіка дає можливість систематизувати й узагальнити наявний педагогічний потенціал для позитивних суспільних трансформацій за допомогою післядипломної освіти.

Сучасна андрагогіка сповідує основні принципи освіти дорослих, які цілком можна реалізувати як принципи діяльності системи післядипломної освіти, а саме:

1. *Принцип пріоритетності самостійного навчання.* У системі післядипломної освіти цей принцип реалізується внаслідок науково- та навчально-методичного забезпечення на основі пріоритету самостійного поповнення знань, в тому числі в форматі дистанційного навчання.

2. *Принцип спільної діяльності суб'єктів освітнього простору.* Його специфіка в системі післядипломної освіти полягає у тому, що викладач фактично виступає когнітологом, консультантом, а зміст освіти визначається з огляду на точку зору студента / слухача, викладача, його одногрупників і часто – замовників на освітній результат (докваліфікації, перекваліфікації).

3. *Принцип використання вітагенного досвіду.* Післядипломна освіта має гнучко реагувати на реальний професійний, соціальний, особистісний досвід студентів / слухачів з метою внесення змін до робочих програм навчання (навчальних ситуацій та технологій, тематики індивідуальних завдань, курсових проєктів тощо).

4. *Принцип індивідуалізації навчання:* може бути реалізований у системі післядипломної освіти у вигляді запровадження індивідуальних планів роботи студентів / слухачів залежно від поставленої перед навчальним процесом мети.

5. *Принцип елективності навчання,* за яким у системі післядипломної освіти студент / слухач має можливість вільного вибору змісту, форм і методів навчання, а також часу навчання, якщо це відповідає загальному навчальному плану післядипломної підготовки.

6. *Принцип рефлексивності:* у системі післядипломної освіти спостерігається достатньо свідоме ставлення студентів / слухачів до мети, змісту та результатів навчання.

7. *Принцип актуалізації результатів навчання:* слухачі / студенти у системі післядипломної освіти мотивовані до якнайшвидшої перевірки чи впровадження отриманих знань у практиці діяльності.

8. *Принцип особистісного розвитку,* за яким система післядипломної освіти спрямовується на вдосконалення особистості, розвиток її здатності до самонавчання.

Висновок. Таким чином, нами з'ясовано співвідношення концепції післядипломної освіти та концепції андрагогіки як науки про освіту дорослих. Обґрунтовано основні відмінності між теоретичними конструктами андрагогіки і педагогіки в системі освіти; з'ясовано андрагогічний зміст основних функцій післядипломної освіти в Україні.

Перспективи подальших досліджень вбачаються нами в обґрунтуванні основних засад компетентнісного підходу до післядипломної освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Буренко В. М. Андрагогічний підхід до професійної перепідготовки вчителя гуманітарного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В. М. Буренко . – Київ, 2005. – 22 с.
2. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / А. І. Кузьмінський. – Київ, 2003. – 42 с.
3. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / Н. Г. Протасова. – Київ, 1999. – 33 с.
4. Салімов Р. М. Погодження термінології в галузі післядипломної освіти як необхідний етап інтеграції до європейської системи освіти [Електронний ресурс] / Р. М. Салімов, О. М. Савінов. – Режим доступу : <http://ipn.nau.edu.ua/content/view/199/94/lang,ua/>.
5. Сігаєва Л. Є. Підвищення кваліфікації фахівців як складова неперервної професійної освіти / Л. Є. Сігаєва // Неперервна професійна освіта / [за ред. І. А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – С. 319–363
6. Вершловский С. Андрагогіка : етапи становлення / С. Вершловский // Новые знания. – Москва. – № 2, 4. – 1998. – 99 с.
7. Змеев С. И. Становление андрагогіки : развитие теории и технологии обучения взрослых : автореф. дис. на соискание уч. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогіка, история педагогіки и образования" / С. И. Змеев. – Москва, 2000. – 44 с.
8. Кулюткин Ю. Н. Психология обучения взрослых / Ю. Н. Кулюткин. – М. : Просвещение, 1985. – 128 с.
9. Tuross L. Andragogika. Zarys teorii oswiaty i wychowania doroslych / L. Tuross. – Wol. II. – Warszawa : PWN, 1978. – 386 s.
10. Houle C. O. Patterns of Learning : New Perspectives of Life-Span Education / C. O. Houle. – San Francisco, 1984. – 98 s.
11. Колесникова И. А. Основы андрагогіки / И. А. Колесникова. – М. : Академия, 2003. – 240 с.
12. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus Pedagogy / M. S. Knowles. – N.Y., 1970. – 166 s.
13. Аكوпова М. А. Проблема актуализации инновационного (творческого) мышления в системе постдипломного образования / М. А. Аكوпова, Н. Г. Ферсман // Науч.-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. – 2010. – № 105. – С. 148–152.

14. Дудина М. Н. Образование взрослых : от педагогики к андрагогике и акмеологии / М. Н. Дудина // Современные наукоемкие технологии.– 2008.– № 5. – С. 13–15.
15. Дрешер Ю. Н. Андрагогические аспекты проблемы повышения профессиональной квалификации / Ю. Н. Дрешер, О. П. Латыпова // Здоровье и общество. – 2005. – № 3–4. – С. 18–26.
16. Дресвянников В. А. Андрагогика : принципы практического обучения для взрослых [Электронный ресурс] / В. А. Дресвянников. – Режим доступа : <http://www.elitarium.ru/2007/02/09/andragogika.html>.
17. Рукавишников Е. П. Некоторые аспекты обучения взрослых / Е. П. Рукавишников // Проблемы и перспективы развития образования : [материалы 2-й Международной научной конференции]. – Пермь : Меркурий, 2012. – С. 156–158.
18. Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України : [проект] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.google.com.ua/?gfe_rd=cr&ei=7t9EU9ehBMak8weyIGgCQ.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Burenko V. M. Anragogichnyu pidkhd do profesiynoi perezgotovky vchytelya humanitarnogo profilyu [The Andragogic Approach to the Humane Teacher's Professional Preparation] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriya i metodyka profesiynoi osvity" / V. M. Burenko. – Kyiv, 2005. – 22 s.
2. Kuzminskyy A. I. Teoretyko-metodologichni zasady pisyadyplomnoi pedagogichnoi osvity v Ukraini [Theoretical Methodical Bases of the Post-Graduate Pedagogical Education in Ukraine] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya doktora ped. nauk : spets. 13.00.04 "Teoriya i metodyka profesiynoi osvity" / A. I. Kuzminskyy. – Kyiv, 2003. – 42 s.
3. Protasova N. G. Teoretyko-metodologichni osnovy funktsionuvannya pisyadyplomnoi osvity pedagogiv v Ukraini [Theoretical Methodical Bases of the Teachers' Post-Graduate Education Functioning in Ukraine] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya doktora ped. nauk : spets. 13.00.01 "Teoriya ta istoriya pedagogiky" / N. G. Protasova. – Kyiv, 1999. – 33 s.
4. Salimov R. M. Pogodzhennya terminologii v galuzi pisyadyplomnoi osvity yak neobkhdnyy etap integratsii do yevropeyskoi systemy osvity [Terminology Reconciliation in the Sphere of the Post-Graduate Education as the Necessary Stage of the Integration to the European System of Education] [Elektronnyy resurs] / R. M. Salimov, O. M. Savinov. – Rezhym dostupu : <http://ipn.nau.edu.ua/content/view/199/94/lang.ua/>.
5. Sigaeva L. E. Pdvyschennya kvalifikatsii fakhivtsiv yak skladova neperervnoi profesiynoi osvity [Staff's Qualification Advance as a Component of the Life-Long Education] / L. E. Sigaeva // Neperervna profesiyna osvita [Life-Long Professional Education] / [za red. I. A. Zyazyuna]. – K. : Vipol, 2000. – S. 319–363
6. Vershlovskiy S. Andragogika : etapy stanovleniya [Andragogy : Establishment Stages] / S. Vershlovskiy // Novye znaniya [New Knowledge]. – Moskva. – № 2, 4. – 1998. – 99 s.
7. Zmeiov S. I. Stanovlenie andragogiki : razvitie teorii i tekhnologii obucheniya vzroslykh [Andragogy Establishment : the Development of Theory and Practice of Adults' Learning] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepeni doktora ped. nauk : spets. 13.00.01 "Obshchaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya" / S. I. Zmeiov. – Moskva, 2000. – 44 s.
8. Kulyutkin Yu. N. Psikhologiya obucheniya vzroslykh [Psychology of Adults' Education] / Yu. N. Kulyutkin. – M. : Prosveshchenie, 1985. – 128 s.
9. Turos L. Andragogika. Zarys teorii osvity i vychovaniya doroslykh / L. Turos. – Wol. II. – Warszawa : PWN, 1978. – 386 s.
10. Houle C. O. Patterns of Learning : New Perspectives of Life-Span Education / C. O. Houle. – San Francisco, 1984. – 98 s.
11. Kolesnikova I. A. Osnovy andragogiki [Andragogy Bases] / I. A. Kolesnikova. – M. : Akademiya, 2003. – 240 s.
12. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus Pedagogy / M. S. Knowles. – N.Y., 1970. – 166 s.
13. Akopova M. A. Problema aktualizatsii innovatsionnogo (tvorcheskogo) myshleniya v sisteme postdiplomnogo obrazovaniya [The Issue of the Innovative (Creative) Thinking in the System of the Post-Graduate Education] / M. A. Akopova, H. G. Fersman // Nauch.-tekhnicheskie vedomosti Sankt-Peterburgskogo politekhnicheskogo universiteta [Scientific-Technical News of the St. Petersburg Polytechnic University]. – 2010.– № 105.– S. 148–152.
14. Dudina M. N. Obrazovanie vzroslykh : ot pedagogiki k andragogike i akmeologii [Adults' Education : from Pedagogy to Andragogy and Acmeology] / M. N. Dudina // Sovremennyye naukoymkie tekhnologii [Modern Science-Driven Technologies].– 2008.– № 5. – S. 13–15.
15. Dresher Yu. N. Andragogicheskie aspekty problemy povysheniya professionalnoy kvalifikatsii [Andragogical Aspects of the Issue of the Professional Qualification Advance] / Yu. N. Dresher, O. P. Lатыпова // Zdorov'e i obshchestvo [Health and Society] . – 2005. – № 3–4. – S. 18–26.
16. Dresvyannikov V. A. Andragogika : printsypy prakticheskogo obucheniya vzroslykh [Andragogy : Principles of the Adults' Practical Learning] [Elektronnyy resurs] / V. A. Dresvyannikov. – Rezhym dostupu : <http://www.elitarium.ru/2007/02/09/andragogika.html>.
17. Rukavishnikova E. P. Nekotorye aspekty obucheniya vzroslykh [Some Aspects of Adults' Education] / E. P. Rukavishnikova // Problemy i perspektivy razvitiya obrazovaniya : [materialy 2-y Mezhdunarodnoy prakticheskoy konferentsii]. – Perm' : Merkuriy, 2012. – S. 156–158.
18. Polozhennya pro pisyadyplomnu osvitu u sferi vyshchoi osvity Ukrainy [Provisions on the Post-Graduate Education in the Sphere of Higher Education] : [proekt] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.google.com.ua/?gfe_rd=cr&ei=7t9EU9ehBMak8weyIGgCQ.

Матеріал надійшов до редакції 28.05. 2014 р.

Косыгина Е. В. Последипломное образование в свете андрагогического подхода.

В статье определено соотношение концепции последипломного образования и концепции андрагогики как науки об образовании взрослых. Обоснованы основные отличия между теоретическими конструктами андрагогики и педагогики в системе образования; определено андрагогическое содержание основных функций последипломного образования в Украине. Перспективы дальнейших исследований состоят в обосновании основ компетентностного подхода к последипломному образованию в Украине.

Ключевые слова: андрагогика, образование взрослых, последипломное образование.

Kosygina E. V. Post-Graduate Education in the View of the Andragogical Approach.

The article determines the correspondence of the post-graduate education conception and the andragogical conception as the science about the adults' education. Main differences between theoretical constructs of Andragogy and Pedagogy in the educational system are revealed; the andragogical content of main functions of the post-graduate education in Ukraine is determined. Perspectives for further researches are in the justification of bases of the competence-based approach to the post-graduate education in Ukraine

Key words: andragogy, adults' education, post-graduate education.